

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت یازدهم

(اولویت‌ها، چالش‌ها، راهکارها)

سخنران: دکتر محمدحسن خانی

گزارش نشست علمی - تخصصی دفتر مطالعات سیاسی (۶)

مطالب مطرح شده در این نشست لزوماً بیانگر
موضوع رسمی مرکز پژوهش‌ها نیست.

کد موضوعی: ۲۶۰

شماره مسلسل: ۱۳۱۵۳

دفتر: مطالعات سیاسی

مردادماه ۱۳۹۲

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	مشروح نشست
۱۲	پرسش و پاسخ

سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت یازدهم

(اولویت‌ها، چالش‌ها، راهکارها)

سخنران: دکتر محمدحسن خانی

گزارش نشست علمی - تخصصی دفتر مطالعات سیاسی (۶)

چکیده

پیروزی دکتر حسن روحانی در انتخابات ریاست جمهوری، باعث شکل‌گیری مباحث گسترده‌ای در مورد دورنمای سیاستگذاری‌های دولت در عرصه‌های داخلی و بین‌المللی شده است. در این میان مسائل مرتبط با سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در چهار سال آینده به محوری مهم و اساسی تبدیل شده است. گزارش حاضر متن تنظیم شده سخنرانی دکتر محمدحسن خانی پیرامون اولویت‌ها، فرصت‌ها و چالش‌های فراروی سیاست خارجی ایران در دولت یازدهم است. وی اولویت‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را در چهار سطح تقسیم‌بندی کرده و استدلال می‌کند که ایران باید متناسب با این سطوح اهداف و اولویت‌های خود را تعیین و هدفگذاری کند.

مقدمه

پس از برگزاری یازدهمین انتخابات ریاست‌جمهوری مناظرات و مباحث گسترده‌ای در محافل سیاسی، دانشگاهی و رسانه‌ای کشور در خصوص فرصت‌ها، چالش‌ها و راهبردهای فراروی دولت یازدهم در حوزه‌های مختلف شکل گرفت. در عین حال محوریت حوزه سیاست خارجی در مناظره‌ها و رقابت‌های انتخاباتی کاندیداها، سبب شد تا مسائل مربوط به این حوزه در کانون بحث محافل مختلف قرار گیرد. اهمیت ذاتی سیاست خارجی که پیوند عمیقی با سایر موضوعات از جمله مشکلات اقتصادی و مسائل امنیتی دارد، این حوزه را به یکی از مهمترین حوزه‌های کلان کشور تبدیل کرده است.

اجماع قابل تأییدی میان صاحب‌نظران و کارشناسان وجود دارد که نظام بین‌الملل سرشار از فرصت‌ها، چالش‌ها و تهدیداتی است که شناخت دقیق آنها شرط لازم برای تنظیم یک سیاست خارجی مؤثر و کارآمد است. این امر مقدمه تدوین و کاربست راهبردهای متناسب و مقتضی برای پیشبرد اهداف سیاست خارجی و تأمین و توسعه منافع ملی کشور در محیط بین‌المللی است. از این رو مجموعه اقدامات و ابتکاراتی که در مقطع تشکیل دولت جدید در راستای تبیین و تشریح مسائل اساسی کشور در حوزه سیاست خارجی به انجام می‌رسد، می‌تواند نقش مؤثری در تأمین بهینه منافع و مصالح ملی کشور داشته باشد.

با توجه به اهمیت موضوع و نظر به نقش مؤثر مجلس شورای اسلامی در ترتیبات مرتبط با حوزه سیاست و روابط خارجی کشور، گروه سیاست خارجی دفتر

مطالعات سیاسی مرکز پژوهش‌های مجلس اقدام به برگزاری سلسله نشست‌های تخصصی با حضور کارشناسان و استادان برجسته این حوزه کرده است. هدف از برگزاری این جلسات، تبیین چالش‌ها، اولویت‌ها و راهبردهای دولت یازدهم در حوزه سیاست خارجی و ارائه یافته‌های علمی حاصل از این جلسات به نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی به‌ویژه اعضای کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی است. در این راستا، سومین جلسه از سلسله نشست‌های تخصصی گروه سیاست خارجی با عنوان «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت یازدهم؛ اولویت‌ها، چالش‌ها و راهبردها» در تاریخ ۱۶ تیرماه ۱۳۹۲ با سخنرانی دکتر محمدحسن خانی استاد دانشگاه امام صادق (ع) برگزار شد که مشروح آن در این گزارش ارائه می‌شود.

مشروح نشست

دولت جدید می‌تواند با شناسایی چالش‌ها، استفاده از فرصت‌ها و تعیین اولویت‌های سیاست خارجی، راهکارهایی مناسب برای تعقیب و تأمین منافع جمهوری اسلامی تعیین کند. به این منظور لازم است دولت آینده اولویت‌های سیاست خارجی ایران را در سطوح مختلف دنبال کند.

سطوح اولویت‌های سیاست خارجی ایران

اولویت‌های سیاست خارجی ایران را می‌توان در چهار سطح دسته‌بندی کرد:

سطح اول: همسایگان

اولین سطح، سطح همسایگان بلافصل است. این سطح شامل کشورهای همسایه می‌شود و از افغانستان تا عراق را دربر می‌گیرد. ایران نقش مؤثر و تعیین‌کننده‌ای در این کشورها دارد. همچنین همسایگان شمالی به‌ویژه روسیه و جمهوری آذربایجان و نیز همسایگان جنوبی یا کشورهای واقع در سواحل جنوبی خلیج فارس در این سطح جای می‌گیرند. بدون شک توجه ویژه به تغییر و بازسازی سیستمی و بازتعریف رابطه ایران با این کشورها از اولین اولویت‌های دولت آینده در حوزه سیاست خارجی محسوب می‌شود.

روابط جمهوری اسلامی ایران با عراق و افغانستان، روابط ویژه‌ای است که شاید تغییر سیاست خارجی در رابطه با این دو کشور چندان معنادار نباشد و احتمالاً آنچه تجویز می‌شود، استمرار سیاستی است که از قبل در افغانستان و عراق وجود داشته است. دو کشور آذربایجان و ترکیه و نیز برخی از همسایگان جنوبی به‌ویژه قطر برای ما حائز اهمیت هستند. لازم به‌ذکر است که مطبوعات این کشورها از آغاز انتخابات تاکنون در صفحه اول خود با یک خوش‌بینی افراطی و در عین حال به‌صورت محتاطانه و با امید به دگرگونی روابط ایران با این کشورها به آقای روحانی تبریک و خوشامد گفتند.

از طرف دیگر عربستانی‌ها بسیار مستعد تغییر هستند. یکی از رسالت‌های دولت آینده این خواهد بود تا حوزه‌های همکاری را که به آنها امیدوار بود بازسازی کرده و در حوزه‌های همسایگی به‌ویژه سواحل خلیج فارس راهکارهای مقتضی را ارائه کند.

نباید روابط با کشورها را همیشه از دید خود ارزیابی کنیم، بلکه باید با قرار دادن خود در موقعیت آنها و با در نظر داشتن نوع رویکرد آنها به موضوع نگاه کنیم و دریابیم که چرا آنها از پیروزی دکتر روحانی خوشحال هستند و وی را تحسین می‌کنند؟ اگر چرایی خوشحالی آنها را پیدا کنیم، می‌توانیم در حوزه سیاست خارجی نسخه‌ای تجویز کنیم که منجر به بهبود روابط ما با آنها شود و در نتیجه نوع روابط فعلی با همسایگان پایان یابد. لذا اولین اولییتی که تیم سیاست خارجی آقای روحانی باید به‌طور جدی به آن توجه کند مربوط به حوزه همسایگان بلافصل است.

در حوزه منطقه پیرامونی، ترکیه یکی از بهترین گزینه‌ها برای همگرایی است. در دوره اول ریاست‌جمهوری آقای احمدی‌نژاد، ترکیه به روابط با ایران بسیار خوش‌بین بود. به‌طوری که آقای احمد داوود اغلو وزیر امور خارجه این کشور در سال‌های اولیه‌ای که در رأس کار قرار گرفته بود آرزو داشت که با ایران روابط نزدیک داشته باشد. با این حال روابط دو کشور دستخوش تغییرات زیادی شد به‌طوری که ترک‌ها تصمیم گرفتند رادارهای آمریکایی را در کشورشان مستقر کنند و سپس مسئله سوریه پیش آمد که باعث مخدوش شدن روابط بین ایران و ترکیه شد.

هنر دیپلماسی این است که بتواند در مواقع بحرانی، روابط ایران را با کشورهای جهان و منطقه و همسایگان بهبود بخشد. در مورد ترکیه که موردی خاص است، یکی از اولویت‌های مهم دولت آقای روحانی می‌تواند تأکید بر نقش مهم آنکارا در منطقه برای ایران باشد. کشور ترکیه مشکلات و محدودیت‌هایی دارد که می‌توانیم با کشف آنها و شناسایی اولویت‌ها و نقاط قوت و ضعف آن و نیز با هماهنگ کردن سیاست خارجی خود در زمان مقتضی، روابطمان را با این کشور مدیریت کنیم.

سطح دوم: منطقه

دومین سطحی که دولت جدید باید به آن توجه کند، حوزه منطقه‌ای کشور به‌طور عام است. در این سطح همسایگان از اولویت خاصی برخوردارند ولی فراتر از همسایگانی که با آنها مرز خشکی یا آبی داریم، این سطح به‌طور مشخص شامل کشورهای واقع در محدوده‌ای است که از غرب مرزهای خاورمیانه و از شمال آسیای مرکزی و قفقاز را شامل می‌شود.

- خاورمیانه

در خصوص خاورمیانه، به‌علت ماهیت و شعارهای انقلاب اسلامی، بحث فلسطین و رژیم صهیونیستی است که طی سه دهه انقلاب همه دولت‌ها به‌شدت درگیر آن بودند.

- آسیای مرکزی و قفقاز

منطقه آسیای مرکزی و قفقاز تا حدودی ناشناخته است، به‌طوری که رؤسای‌جمهور ما بدون شناخت کشورهای این منطقه و تعداد آنها، از الفاظ شعاری استفاده می‌کنند، اما اکنون لازم است این حوزه منطقه‌ای را جدی بگیریم و بهتر بشناسیم. در بحث روابط با همسایگان چه در سطح پیرامونی و چه در سطح منطقه‌ای، باید دغدغه‌های این کشورها و بازیگرانی که طرف مقابل ما هستند را درک کنیم. از جمله اینکه نقاط ضعف و قوت ما در نگاه آنان چیست؟ نگرانی‌های این کشورها کدام است؟ باید به این ملاحظات توجه جدی داشته باشیم تا بتوانیم با یافتن بیم و امیدهای آنها، تعامل با این کشورها را پایه‌ریزی کرده و نظم دهیم.

- صلح اعراب و اسرائیل

در بحث خاورمیانه عربی، دولت آینده کماکان با چند چالش عمده روبرو خواهد بود. اولین موضوع صلح اعراب و اسرائیل است، پرونده‌ای که آمریکایی‌ها و سایر بازیگران منطقه‌ای در آن شریکند و ایران نیز در این سه دهه به شدت درگیر آن بوده و کماکان خواهد بود. شاید تغییر و تحولی که بتوان در دو دوره چهارساله آینده برای ایفای نقش در آن پیش‌بینی کرد خیلی عجیب باشد یا حتی نتوان تحول خیلی ماهوی در معادلات منطقه‌ای به خصوص روابط بین جهان عرب با اسرائیل، پیش‌بینی کرد.

- سوریه

موضوع سوریه از اهمیت خاصی برخوردار است. در صورت برون‌رفت از بحران فعلی، دو سناریو مطرح می‌شود که در هر دو روابط ایران با بازیگران اصلی در منطقه خاورمیانه وارد مرحله جدیدی خواهد شد. سناریوی اول بقا و استمرار دولت بشار اسد در سوریه است که در این وضعیت، ایران به‌عنوان بازیگری که در این سطح توانسته متحدش را حفظ کند، علی‌القاعده و زنش سنگین‌تر می‌شود. در سناریوی دوم اگر معادلات خاورمیانه به سمتی برود که دولت سوریه با فشارهایی که کشورهای عربی و آمریکا می‌آورند، سقوط کند و از پا درآید، دولت ایران در مدیریت روابطش با کشورهای خاورمیانه دچار مشکل خواهد شد ولی با ادامه وضعیت فعلی، هیچ گزینه‌ای جز استمرار سیاست‌های گذشته ایران در منطقه خاورمیانه وجود نخواهد داشت.

- بیداری اسلامی

بحث بعدی در حوزه منطقه‌ای که رویکردی نو و جدید را از تیم سیاست خارجی دولت جدید می‌طلبد، بحث بیداری اسلامی، بهار عربی و تحولات اخیر و در حال وقوع مصر است. در هر حال باید توجه داشت که بحث بیداری اسلامی تنها در دو سال آخر دولت آقای احمدی‌نژاد در سیاست خارجی ایران مطرح شده، به این معنی که در ۶ سال اول هیچ بحثی در این باره در خاورمیانه مطرح نبود و این اواخر ایران درگیر آن شده و پیش‌بینی می‌شود که در آینده روز به روز بر حجم پرونده افزوده شود، البته این امر مستلزم آمادگی و صرف وقت بیشتر برای دولت آینده و تیم سیاست خارجی آن است. لازم به ذکر است تحولات مصر نقش تعیین‌کننده‌ای در این حوزه خواهد داشت. اینکه آیا اخوانی‌ها با تحولات سیاسی که در مصر پیش آمده برای همیشه از سیاست خداحافظی خواهند کرد یا لیبرال‌ها روی کار خواهند آمد؟ مواضع دولت آینده مصر تا چه اندازه به رژیم صهیونیستی نزدیک است و نقش آمریکا و غرب چگونه خواهد بود؟ همه این مسائل بر جهت‌دهی سیاست خارجی ایران در خصوص منطقه خاورمیانه تأثیرگذار خواهد بود.

سطح سوم: سطح بین‌المللی

سومین سطحی که تیم سیاست خارجی دولت آینده باید بیشتر روی آن تمرکز کند و آمادگی مواجهه با آن را داشته باشد، سطح بین‌المللی است که پیش‌بینی می‌شود سیاست خارجی کشور در این سطح تاحدودی استمرار سیاست‌های گذشته باشد. در دو سطح اول بیشتر تغییر سیاست‌ها پیش‌بینی و تجویز می‌شود، اما در سطح سوم

احتمالاً چندان مجالی برای تغییر وجود ندارد و این حوزه به قانون اساسی و دکترین کشور برمی‌گردد. در سه دهه پس از انقلاب تعریفی که در قانون اساسی از نظام بین‌الملل وجود داشته تقریباً ادامه پیدا کرده است، از این رو نباید انتظار داشت که نوع نگاه به نظام بین‌الملل و قدرت‌های جهانی دگرگون شود. شاید تغییر حداکثری در این سطح، این باشد که با زبان متفاوتی با جهان صحبت شود و در طرح مسائل جهانی، در مجامع عمومی، سازمان ملل یا کنفرانس‌های خبری، رئیس‌جمهور جدید یا وزیر امور خارجه ادبیات متفاوتی نسبت به ادبیات آقای احمدی‌نژاد به کار برند، ولی قاعده‌تاً نگاه ایران نسبت به نظام بین‌الملل دچار تغییر زیادی نخواهد شد. یعنی با توجه به تجربه‌ای که در این سه دهه داشتیم، همان تقسیم‌بندی‌هایی که از ابتدا مرسوم بوده، کماکان حاکم بر ذهنیت رئیس‌جمهور و اعضای تیم سیاست خارجی دولت آینده خواهد بود. در این تقسیم‌بندی یک طرف، بازیگران مسلط نظام بین‌الملل هستند که تحت عناوینی مثل استکبار جهانی، نظام سلطه و گاهی نیز با زبان آکادمیک‌تر مانند قدرت‌های برتر در نظام بین‌الملل از آنها یاد می‌کنیم. در واقع ایران بازیگری است که به نوعی نظم جهانی را به چالش می‌کشد. نگاه به سازمان ملل و شورای امنیت، اعتراض به حق و تو تا مادامی که گفتمان ایران و انقلاب و قانون اساسی در سیاست خارجی باشد پایدار خواهد بود و مواضع کشور چندان دچار تغییر نخواهد شد.

سطح چهارم: پرونده هسته‌ای ایران

آخرین موضوعی که در بحث اولویت‌های چهارگانه کشور به آن می‌پردازیم، بحث پرونده هسته‌ای ایران است که موردی خاص در سیاست خارجی است و به‌عنوان یک

چالش جدی پیش روی دولت آینده خواهد بود. مسئله‌ای که به‌وضوح در برخی تحلیل‌های کارشناسان داخلی و خارجی می‌توان مشاهده کرد، این است که در این موضوع تاحدودی اتفاق نظر وجود دارد که سیاست خارجی و مخصوصاً پرونده هسته‌ای ارتباط چندانی به کابینه دولت، رئیس‌جمهور و وزارت خارجه ندارد ولی با روی کار آمدن دولت جدید بسیاری از افراد با خوش‌بینی، انتظار گشایش در پرونده هسته‌ای ایران را دارند. البته لازم به‌ذکر است که افراد و نهادها نیز می‌توانند در سیاست خارجی ایفای نقش کنند و منشأ تغییر باشند.

در اینجا دو نکته قابل توجه است؛ یکی سطح انتظارات است. از زمان انتخاب آقای روحانی به‌عنوان رئیس‌جمهور، سؤالات متعددی در اذهان مطرح می‌شود که چه کسی را به‌عنوان دبیر شورای عالی امنیت ملی انتخاب می‌کند؟ وزیر امور خارجه چه کسی است؟ و حتی برخی گمانه‌زنی می‌کنند که پرونده هسته‌ای ایران قابل حل نخواهد بود؟ بخشی از این انتظارات، غیرواقع‌بینانه است زیرا باید منتظر بود تا مشخص شود چه کسانی می‌خواهند در عرصه دیپلماسی هسته‌ای ایفای نقش کنند. چه کسانی جایگزین افراد فعلی خواهند شد؟ وزیر خارجه، مشاورین و معاونین چه کسانی هستند؟ قاعدتاً اگر این افراد حساب شده انتخاب شوند و کسانی باشند که از لحاظ دانش و تجربه، پختگی لازم را داشته باشند و به‌نوعی برای به‌کار بستن تجارب گذشته آمادگی داشته باشند، می‌توانند منشأ انتظار حداقلی باشند مبنی بر اینکه با روی کار آمدن دولت جدید، موضوع هسته‌ای وارد فاز جدیدی شود.

نکته دوم حائز اهمیت این است که هر چقدر در حوزه سیاست خارجی به‌طور

عام و در حوزه هسته‌ای به‌طور خاص آماده بازسازی باشیم، طرف مقابل چه خواهد کرد؟ و اینکه غربی‌ها و ۱+۵ تا چه اندازه این آمادگی را دارند که با حسن نیت پشت میز مذاکره بنشینند و همگام با ایران گام‌های اعتمادسازی را بردارند؟ در واقع نمی‌توان به‌طور مفصل درباره موضوع هسته‌ای ایران بحث کرد و کماکان باید توجه داشت که غربی‌ها چگونه می‌خواهند با ایران تعامل کنند؟ از این‌رو حل و فصل موضوع هسته‌ای ایران، چیزی است که از بضاعت دولت آینده و تیم سیاست خارجی‌اش خارج است.

از طرفی نباید انتظار داشت که دولت‌های غربی، آمریکا، چین و روسیه لزوماً به دلیل اینکه آقای روحانی شخص مثبتی است و درباره هلوکاست صحبتی نکرده، به ایران امتیاز دهند یا با آن تعامل داشته باشند و یا کشورمان را به‌عنوان قدرت منطقه‌ای و جهانی به رسمیت بشناسند. چنین برداشت‌هایی بیش از آنکه ناشی از واقعیت باشد، برگرفته از خوش‌بینی‌های افراطی است. در واقع تنها گزینه برای احقاق حق چه در سطح منطقه‌ای و چه بین‌المللی این است که با نکاوت و تیزهوشی برای به‌دست آوردن قدرتی که شایستگی و استحقاق آن را داریم، تلاش کنیم. بر این اساس نباید باعث بسیج جامعه جهانی علیه ایران شد و این به توانایی‌های دولت جدید و تیم آن برمی‌گردد که تا چه حد از تجربه و دانش کافی برخوردار است تا بدون اجازه به دشمن برای اجماع مجدد جهانی علیه ایران، به اهداف خود در سیاست خارجی دست یابد.

یکی دیگر از اقدامات آمریکا که به‌عنوان یک پدیده در سیاست خارجی شناخته

می‌شود، این است که تلاش می‌کند طرف مقابل ایران را به‌عنوان «جامعه جهانی»^۱ معرفی کند، به‌طوری که ایران را در یک سمت و سایر بازیگران نظام بین‌الملل را در سمت دیگر منازعه قرار می‌دهد. طبعاً تلاش ایران باید در راستای عقیم گذاردن این سیاست سامان یابد.

در مجموع دولت آینده می‌تواند با اولویت‌بندی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در سطوح همسایگان، کشورهای منطقه، عرصه بین‌المللی و همچنین موضوع هسته‌ای به‌عنوان مسئله‌ای مهم و اساسی در کشور، در حوزه روابط خارجی خود تصمیم‌گیری‌های متناسب با این اولویت‌ها را اتخاذ کند تا بتواند به‌درستی منافع جمهوری اسلامی ایران در حوزه سیاست و روابط خارجی را تأمین کند.

پرسش و پاسخ

سؤال: مسئله مهم و اساسی که طی سال‌های گذشته اتفاق افتاده، جبهه‌بندی‌ها و قطب‌بندی‌ها در سطح منطقه‌ای است. برای مثال صف‌بندی بین ایران و متحدان آن به‌ویژه حزب‌ا... لبنان و شیعیان عراق، یمن و لبنان که از آنها به‌عنوان هلال شیعی یاد می‌شود از یک طرف و اهل سنت و وهابیون از طرف دیگر مشاهده می‌شود. از طرفی بحث شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی در منطقه، درگیری‌ها در سوریه، لبنان و عراق روز به روز افزایش می‌یابد. در مجموع به‌نظر می‌رسد بین

1. International Community

ایران از یک طرف و عربستان، ترکیه و قطر از طرف دیگر تقابلی در حال شکل‌گیری است. به نظر شما با توجه به شروع به‌کار دولت جدید، آینده این جبهه‌بندی‌ها چگونه خواهد بود؟ با توجه به سابقه تاریخی و مباحث هویتی که بین ایران و برخی کشورهای منطقه به‌ویژه عربستان و ترکیه وجود دارد، روابط را در آینده چطور ارزیابی می‌کنید؟

پاسخ: در سطح منطقه‌ای این بحث مطرح می‌شود که تا چه میزان فضای منطقه‌ای این مجال را به ایران می‌دهد تا به‌عنوان یک بازیگر ایفای نقش کند. ایران باید تلاش کند در نظام بین‌الملل، تفسیری برای بازتعریف و مدیریت روابط منطقه‌ای به‌وجود آورد. وقتی از منطقه خاورمیانه و بازیگران مؤثر در آن و پاره‌ای بازیگران مؤثر فرامنطقه‌ای صحبت می‌شود، منظور چهار کشور ایران، عربستان، ترکیه و مصر هستند. البته این به‌معنای کم‌اهمیت بودن سایر کشورها مانند عراق، سوریه و قطر نیست، بلکه باید توجه داشت که هیچ‌یک از این کشورها به دلایل متعدد نقش تأثیرگذار این چهار کشور را ندارند و به‌طور سنتی و به دلایل جمعیتی، تاریخی و فرهنگی و مهم‌تر از همه ژئوپلیتیکی نمی‌توانند در تعیین ساختار قدرت در خاورمیانه نقش تأثیرگذارتری از این چهار کشور (ایران، عربستان، ترکیه و مصر) داشته باشند، البته نقش رژیم صهیونیستی نیز در منطقه مهم است، اما از نظر ژئوپلیتیک و تاریخی این رژیم پدیده‌ای جدید در منطقه محسوب می‌شود که از سال ۱۹۴۸ به بعد به‌وجود آمده است و به رسمیت شناخته نمی‌شود.

لذا ما به اقتضای قدرتی که داریم، با کشورهای مختلف مثل عربستان چانه‌زنی

می‌کنیم، اما باید توجه داشت که با وجود تحریم‌ها، پاشنه آشیل و مهمترین نقطه ضعف ما وضعیت بد اقتصادی در داخل است. سقوط ارزش ریال، سلب اعتماد مردم به کارآمدی دولت برای تهیه مایحتاج روزانه و تضمین اقتصاد و معاش مسائلی است که برای اولین بار در تاریخ ایران اتفاق می‌افتد و باید با امید و تلاش این مسائل را پشت سر بگذاریم. حتی در دوران جنگ تحمیلی با عراق نیز هیچگاه خانواده‌ها نگران این نبودند که مبادا ورشکست شده یا دچار فقر شوند، البته بخش عمده آن ناشی از تحریم‌ها و همچنین ضعف مدیریت است. با وجود اینکه ایران کشوری است که سومین ذخایر نفت جهان و دومین ذخایر گاز جهان را داراست و از لحاظ منابع انرژی در وضعیت خوبی به سر می‌برد، اما شاهد آن هستیم که شرایط اقتصادی خوبی نداریم. از طرف دیگر ایران به واسطه موقعیت خوب ژئوپلیتیک و تسلط بر تنگه هرمز قادر است بهترین تأثیر منطقه‌ای را در آسیای مرکزی، قفقاز و شرق خاورمیانه داشته باشد. لازم به یادآوری است که ایران دارای نقاط قوت بسیاری است که از آن جمله می‌توان به نیروی انسانی جوان، جمعیت زیاد، وضعیت سیاسی خوب در قیاس با سایر نقاط جهان و به خصوص همسایگان و همچنین حرکت به سوی دموکراتیزه شدن به ویژه پس از انتخابات ریاست جمهوری اشاره کرد، اما تنها بحث مشکلات اقتصادی در این میان از اهمیت خاصی برخوردار است [قبل از انتخابات ریاست جمهوری در مصاحبه‌ای که با یکی از رسانه‌ها داشتیم، در بحث اینکه آیا اصلاح‌طلبان پیروز می‌شوند یا اصولگرایان؟ عنوان کردم، جدای از اینکه چه کسی رأی می‌آورد، اتفاقی که در ایران در حال رخ دادن است، اهمیت دارد و آن این است که

مردم به رأی دادن عادت کرده‌اند. در نتیجه این تضمین می‌شود که کشور به تدریج به سمت یک نوع حکومت دمکراتیک یا نظام دمکراسی پیش می‌رود که دارای ویژگی بومی بودن است. حتی اگر این دمکراسی برگرفته از الگوی خارجی هم باشد، ایرانی‌ها آن را رشد داده و اسم آن را مردم‌سالاری دینی گذاشته‌اند].

از این رو با در نظر داشتن مزیت‌های ژئوپلیتیک، منابع انرژی، انسانی و مزیت نسبی سیاسی که با انتخابات به نوعی نهادینه شد، می‌توان به این نتیجه رسید که در میان بازیگران منطقه‌ای که نام برده شد (ایران، عربستان، مصر و ترکیه)، ایران این پتانسیل را دارد که در دولت آینده با ریاست‌جمهوری آقای روحانی، در نقش تأثیرگذارترین بازیگر منطقه‌ای ظاهر شود.

در این میان مصر با توجه به تحولات اخیر با مشکلات مهمی دست‌وپنجه نرم می‌کند و عربستان هم آینده‌ای بسیار مبهم پیش‌رو دارد. به همین دلیل غربی‌ها به تداوم حکومت خاندان سلطنتی در عربستان مشکوک هستند، اما وضعیت ترکیه به لحاظ اقتصادی خوب است و بزرگ‌ترین مزیت ترکیه توانمندی‌های اقتصادی آن است. از این رو با در نظر گرفتن موقعیت سایر کشورها، چندان گزافه نیست که گفته شود ایران در مجموع وضعیت نسبتاً خوبی دارد و به همین دلیل می‌توان آن را بازیگری دانست که از توانایی بالایی برای تأثیرگذاری بر فرآیندهای جاری و آتی منطقه برخوردار است.

مسئله سوریه نیز یکی دیگر از مسائل مهم و تعیین‌کننده در منطقه است. اکنون به نظر می‌رسد که دولت سوریه به سمت سوی خوبی پیش می‌رود و شاهد پیروزی‌هایی در این کشور هستیم که اگر این روند ادامه داشته باشد، تحولاتی در

سایر کشورهای منطقه مثلاً در ترکیه به وجود می‌آورد و ممکن است آنکارا با پذیرش اشتباه محاسباتی خود چرخشی در سیاست‌ها و مواضعش داشته باشد و دوباره به ایران نزدیک شود.

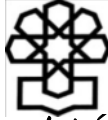
سؤال: در سطح بین‌المللی تقابلی میان ایران و جامعه جهانی در بحث هسته‌ای و تحریم‌هایی که علیه ما وضع شده وجود دارد. با آمدن دولت جدید و با توجه به روابط خوب گذشته با برخی کشورهای اروپایی، خوش‌بینی‌هایی مبنی بر شکستن اجماع مقابل ایران شکل گرفته است. شما چشم‌انداز دولت آینده را در این خصوص چگونه ارزیابی می‌کنید؟ و چقدر احتمال دارد این اجماع میان اروپا و آمریکا بر سر مسئله ایران شکسته شود؟

پاسخ: در کنار کشورهای تأثیرگذار منطقه‌ای که نام برده شد، دو بازیگر عمده فرامنطقه‌ای یعنی ایالات متحده آمریکا و اتحادیه اروپا هستند که در برخی مواقع اهداف آنها کاملاً با یکدیگر همپوشانی دارد. با این حال گاهی اوقات عملکرد آنها در مورد خاورمیانه از یکدیگر قابل تفکیک است. دولت آینده باید این نکته را در نظر داشته باشد که با وجود چند بازیگر منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تأثیرگذار، تحولات منطقه خاورمیانه، پتانسیل بالایی برای تحقق آرمان‌های ایران اسلامی دارد که باید به نحو احسن از آنها استفاده کنیم.

نکته حائز اهمیت دیگر در مباحث بین‌المللی این است که همواره تمام تلاش غربی‌ها این بوده که ایران را بازیگری معرفی کنند که در نظام بین‌الملل خردگرا و خردمند نیست. این اقدامات، تلاش‌هایی تبلیغاتی است که می‌توان با به‌دست گرفتن

ابتکار عمل، آنها را خنثی ساخت. در این راستا می‌توان با تلاش و تغییر در برخی سیاست‌ها و حتی ادبیات سیاسی تاحدودی این تلاش‌ها را بی‌نتیجه کرد. چنین سیاستی می‌تواند منجر به بروز شکاف‌هایی میان اروپا و آمریکا در مورد ایران شود.

مركز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۳۱۵۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در دولت یازدهم
(اولویت‌ها، چالش‌ها، راهکارها) سخنران: دکتر محمدحسن خانی گزارش نشست
علمی - تخصصی دفتر مطالعات سیاسی (۶)

نام دفتر: مطالعات سیاسی (گروه سیاست خارجی)

سخنران: دکتر محمدحسن خانی

تهیه و تنظیم‌کنندگان: سمانه احمد خانیبیگی، مهدی امیری

مقتضی: معاونت پژوهش‌های سیاسی - حقوقی

ویراستار تخصصی: _____

ویراستار ادبی: _____

واژه‌های کلیدی: _____

تاریخ انتشار: ۱۳۹۲/۵/۲۶